

*phenomenon, according to which this concept is explained in the historical and philosophical, social, psychological and biological aspects.*

*The authors pay attention to active popularization of androgynous fashion industry and, as the result, of the emergence style of «unisex». For people inclined to unisex style, the attitude to sex is important. People, who prefer this style, deliberately refuse from external indications of their sexual identity and are representatives of the «united sex». The main target of unisex style is to erase the borders of sex, and do not use the privileges of their sex, unlike androgyny, which in turn is the notion of the higher order. In the absence of visual differences a person is able to fully manifest his identity not to stand out from the crowd in his appearance, but because of the behavior and way of thinking. Therefore, the «unisex» doesn't limit the individuality of each person, but rather removes the accumulation of minor details.*

*Style «unisex» enables both sexes look exactly the same, valuing comfort and practicality, and not seek to emphasize their gender identity, also enables the realization that blur of the boundaries between man and woman is not an indicator of degradation and extinction of society.*

**Key words:** *androgyny, image androgyny, hermaphroditism, feminine, unisex, masculinity, gender, sex.*

*Стаття надійшла 5 листопада 2015 р.*

УДК 37.091.12:159-051

**З. Я. Ковальчук**

## УПРОВАДЖЕННЯ ГЕНЕТИЧНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КОМУНІКАТИВНО-РЕФЛЕКСІЙНОГО ТРЕНІНГОВОГО ПІДХОДУ В СИСТЕМУ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

*Обґрунтовано необхідність упровадження генетично-психологічного комунікативно-рефлексійного тренінгового підходу в систему підготовки працівників поліції. Основними перевагами тренінгу є формування цілісної системи таких умінь і навичок, як організація позитивної міжособистісної взаємодії у спільноті; засвоєння нових знань про майбутню професію, розвиток умінь і навичок виконання різних видів педагогічної діяльності у стандартних і нестереотипних навчально-виховних ситуаціях; прищеплення умінь критично і творчо мислити у вирішенні професійних завдань; аналіз і відбір педагогічних дій у навчально-виховних ситуаціях; формування особистісних суджень, оцінок майбутньої професії; а також навичок роботи у команді.*

**Ключові слова:** *генетична психологія, саморозвиток, генетично-психологічний комунікативно-рефлексійний тренінг, взаємодія, особистісні риси.*

**Постановка проблеми.** Одним із найважливіших чинників соціального розвитку людини та необхідною умовою її життєдіяльності є спілкування. Актуальною є взаємодія працівників міліції (поліції) з населенням, яка має певні особливості. Під час такого спілкування між працівником внутрішніх справ і громадянами виникають бар'єри, неодноразові непорозуміння на ґрунті недовіри та негативних установок щодо особистості працівника. Трапляються випадки, коли дехто з працівників внутрішніх справ повністю покладається на вплив рольової позиції і не докладає достатньо зусиль для становлення й підкріплення свого авторитету.

За традиційних способів навчання обмін інформацією здійснюється тільки через викладача. Він створює оптимальні умови для того, щоб особа, яка навчається, могла розвивати та виражати власну думку, а це, зрештою, є необхідною умовою для інтеріоризації знань і поглядів, тобто перетворення їх на здобутки особистості, а відтак – на переконання [1, с. 634].

Утім, у загальному комплексі виділяють навички, що у процесі навчання набуваються лише у тренінговій формі. Це – комунікативні, рефлексивні та інші вміння. Під час тренінгу активізується процес навчання, швидко налагоджуються міжособистісні зв'язки. Саме тому доцільно у процесі підготовки працівників поліції впроваджувати генетично-психологічний комунікативно-рефлексійний тренінговий підхід.

**Стан дослідження.** Вдале (без перебільшення – класичне) визначення тренінгу сформулював І. Вачков: «Груповий психологічний тренінг є сукупністю активних методів практичної психології, які використовуються для формування навичок самопізнання й саморозвитку. При цьому тренінгові методи можуть використовуватися як у рамках клінічної психотерапії при лікуванні неврозів, алкоголізму і соматичних захворювань, так і в роботі з психічно здоровими людьми, які мають психологічні проблеми, щоб надати їм допомогу в саморозвитку» [1, с. 21]. Попри іншу важливу семантику цієї дефініції, вважаємо, з огляду на необхідність акцентування на оптимізації особистісної психогенези, слушно підкреслюється важливість самопізнання і саморозвитку осіб, що проходять навчання для вступу до Нової поліції.

Тому **мета** статті – довести потребу у впровадженні в систему підготовки працівників поліції генетично-психологічного комунікативно-рефлексійного тренінгового підходу.

**Виклад основних положень.** Основними перевагами тренінгу, на думку науковців, є вироблення цілісної системи таких умінь і навичок, як організація позитивної міжособистісної взаємодії у спільноті;

засвоєння нових знань про майбутню професію, розвиток умінь і навичок виконання різних видів педагогічної діяльності у стандартних і нестереотипних навчально-виховних ситуаціях; прищеплення умінь критично і творчо мислити за вирішення професійних завдань; аналіз і відбір педагогічних дій у навчально-виховних ситуаціях; формування особистісних суджень, оцінок майбутньої професії; а також навичок роботи у команді [3].

Основні блоки розробленого комунікативно-рефлексійного тренінгу ґрунтуються на генетично-психологічних концептуальних підходах (розвиток, саморозвиток, ампліфікація як самопідсилення тощо) та зорієнтовані на якісну інтенсифікацію позитивної взаємодії. Однак, попри те, вивчимо особливості впливу генетично-психологічного комунікативно-рефлексійного тренінгу на професійне становлення працівника поліції. Завдяки тренінгу він може оволодіти певними знаннями і навичками у налагодженні стосунків із населенням. Також тренінг допомагає формувати важливі психологічні якості, які для цього потрібні. Це дозволяє особі, що навчається, почуватися вільною, уникати або успішно урегульовувати конфлікти, а найголовніше – зберігати своє здоров'я, а також позитивно впливати на тих, хто навколо. Як відомо, взаємодія поліції з населенням – часто психоенергетично виснажлива процедура, яка навіть може призводити до психоемоційного вигорання, вимагає застосування учасниками надмірного психозахисту тощо.

Комунікативно-рефлексивні вміння полягають у здатності створювати позитивне комунікативне поле (проявляти легкість у спілкування, відкритість, контактність, толерантність; демонструвати високий рівень емпатії; здатність створювати позитивне емоційне тло незалежно від власного настрою, легко вводити учасників тренінгу в навчально-пізнавальну реальність); діагностувати ситуацію спілкування (визначати позитивні та негативні прояви інтеракції; уникати залежності від проблем, а протистояти їм; володіти технікою самовідновлення; застосовувати прийоми активізації рефлексії учасників і саморефлексії), пропонувати комунікативні стратегії (взаємодіяти з собою та іншими, застосовувати основні види комунікації, добирати та впроваджувати відповідні комунікативні стратегії у різних проґрамованих ситуаціях на заняттях).

Л. Петровська застерігає: необхідно постійно пам'ятати, що в основі взаємодії – не просте володіння мовою й іншими кодами спілкування, а особистісні якості індивіда, що виявляється у єдності почуттів, думок і дій, які розгортаються в конкретному соціальному контексті. Комунікативна компетенція посідає особливе місце

у формуванні рівня самоповаги індивіда, адже результат будь-якої взаємодії з довкіллям кожна людина усвідомлено чи несвідомо розглядає, так чи інакше оцінюючи свою комунікативну компетентність. Міра успішності задуманих актів впливу і використання засобів справляння вражень на інших приймається нею за міру своїх комунікативних талантів. Таким чином, у комунікативній компетенції поєднуються ситуативна адаптація і вільне володіння вербальними і невербальними засобами соціальної поведінки, тому комунікативна компетентність повинна розглядатися як ідейно-моральна категорія, що регулює всю систему ставлення до природного і соціального світу, а також до себе як синтезу обох світів [4, с. 45].

Генетично-психологічний комунікативно-рефлексійний тренінг (далі – ГП КРТ) належить до комплексних методів соціально-психологічного навчання і впливу. Основна його мета – підвищення компетентності у сфері спілкування. Цим визначається соціальне призначення методу, безпосередньо пов'язаного з практичними завданнями розвитку суспільства, а також зі створенням сприятливих умов для розвитку особистості поліцейського, удосконалення роботи з населенням. Коли дбають про удосконалення роботи з поліцією, то соціально-психологічний тренінг може бути корисним як у навчанні, так і в підвищенні кваліфікації представників тих професій, об'єктом трудової діяльності яких є інша людина (в цьому випадку – робота Нової поліції).

Ключові засоби підвищення комунікативної компетентності потрібно шукати не у шліфуванні поведінкових умінь і не в ризикованих спробах особистісної перебудови, а в активному пізнанні індивідом природних міжособистісних ситуацій та себе як учасника цих діяльнісних ситуацій на шляху розвитку соціально-психологічної яви, що дозволяє поглянути на світ очима інших людей. Адже педантичне дотримання правил спілкування – ще не гарантія його ефективності, бо ж не випадково іноземця розпізнають за надмірним демонструванням правильної вимови, а не за природним оволодінням культурою мовлення [4].

Хто перешкоджає працівнику внутрішніх справ бути комунікативно ефективним? Найперше він сам. Точніше, його надто велика увага до свого Я-образу, чим затінюється сприйняття міжособистісної ситуації. У цьому – витоки недостатнього вміння спостерігати, слухати, запитувати та розмовляти з урахуванням своїх висловлювань і невербальних проявів.

Завдання активного соціально-психологічного навчання полягає у тому, щоб, указавши майбутньому поліцейському на його соціальну

природу і знищивши суб'єктивне розуміння його міжособистісних ситуацій, зробити його незалежним від особистісного Я-образу і дати йому концептуальний інструментарій до проблеми Я-образу в ситуації. Слід на чутливо-практичному досвіді переконати його в тому, що успішність спілкування і будь-якої діяльності забезпечується міжособистісною взаємодією, а не індивідуальними зусиллями, тобто ґрунтується на розумінні людьми того, що навіть їх суб'єктивні досягнення завжди мають не індивідуально-психологічний, а соціально-психологічний характер [4].

Генетично-психологічний комунікативно-рефлексійний тренінг спрямований на оволодіння певними соціально-психологічними знаннями, розвитком комунікативних здібностей, рефлексивних навичок, здатності аналізувати ситуацію, поведінку, стан як членів групи, так і свій особистий, уміння адекватно сприймати себе і оточення. Водночас формуються і корегуються норми особистісної поведінки та міжособистісної взаємодії, а також розвивається здатність гнучко реагувати на ситуацію, швидко змінюватися в різних умовах і групах.

Основна діяльнісна семантика ГП КРТ зводилася до базальних положень генетичної психології – розвиток/саморозвиток через інтенсивну комунікативно-перцептивно-інтерактивну діяльність, яка, завдяки рефлексії як своєрідному «психічному дзеркалу» особистості, дозволяє побачити себе не лише власними, а й очима інших людей, а отже, за допомогою вироблення адекватних прийомів і технік спілкування осмислити своє актуальне Я та сприяти його подальшій успішній психогенезі.

Культивовані нами тренінгові підходи дозволили розширити площини і вектори самоосмислення особистості під час моделювання педагогічної взаємодії, що сприяло розвитку рефлексивних складових самосвідомості й оптимізувало навички успішного просоціального спілкування, зокрема поліпшилася здатність до поглибленого самопізнання й самоаналізу; намітилася тенденція до продуктивнішого планування та осмислення індивідуального життєвого шляху, інтенсифікувалися перцептивно-інтерактивні вміння і навички тощо.

Одна з головних *цілей* пропонованого тренінгового підходу – розробка програми з розвитку самопізнання та саморозуміння, вдосконалення рефлексивних і комунікативних характеристик особистості, яка перебуває в режимі педагогічного спілкування та потребує розвитку когнітивної, сенсорної, емоційно-вольової та інших сфер.

До *основних принципів* побудови ГП КРТ віднесено:

1) екзистенційно-гуманітарну орієнтацію керівників тренінгу в роботі з людьми, тобто створення таких умов взаємодії між учасниками,

які сприяють максимальному розкриттю їх внутрішнього світу; важливою є увага до будь-яких поведінкових (свідомих і несвідомих) проявів особистості і ціннісне ставлення до неї;

2) облік культурно-практичного контексту в організації практики, що культивує виважену рефлексію та активну комунікацію, тобто використання безмежного матеріалу, нагромадженого культурою і практикою людства, зокрема *генетично-психологічної традиції – пізнання, осмислення, задоволення (реалізація) нужди двох (і більше) людей дає щось якісно нове, успішніше, досконаліше*;

3) організацію переживання учасниками рефлексивно-комунікативних практик як особистісної роботи; максимальне сприйняття і переосмислення отриманих знань, повна емоційна включеність, відкриття й оптимістичні тактики і стратегії спілкування;

4) використання широкого спектру комунікативних методів і технологій, які ґрунтуються на врахуванні особистісної рефлексії, самоаналізу, самоприйняття, саморегуляції тощо;

5) активні розвивальні орієнтації керівника тренінгу, зокрема активізація ним таких особистісно-перцептивних рис, як щирість, повага, прихильне ставлення, безпосередність, лабільність, конгруентність, емпатійність, позиціонування недооцінювання, толерантність тощо [4, с. 534].

ГП КРТ як своєрідний спосіб «перепрограмування» наявної в особистості моделі керування власною поведінкою й діяльністю є синтезом методичного комплексу, змістовими складовими якого є: тематична бесіда (діалог, полілог), лекція-семінар, групова дискусія, психокорекційні ігри, психодраматичні ігри та вправи, інтроспекція, релаксація, психогімнастика, аутотренінг, допоміжні методи арт-терапії тощо.

В умовах тренінгового відтворення типових і кризових ситуацій умовної (реальної) взаємодії з населенням ГП КРТ, який повинен тривати в атмосфері відповідальної та відвертої взаємодії, партнерських інтеракцій, використання комунікативно-перцептивних засобів, розвивальних вправ, ігор та інших дієвих форм самовираження, відбувається становлення та розвиток таких важливих рис особистості, як комунікативність, рефлексивність, креативність, емпатійність, самокритичність тощо. Важливо зазначити, що під час проведення ГП КРТ слід урахувувати діапазон використання й обмеження, ефективність, а також те, що досягається тільки в межах системної соціально-психологічної підготовки, що тренінг не є груповою психотерапією, не є самостійним [4, с. 123]. ГП КРТ містить чотири блоки: 1) партнерської взаємодії; 2) сензитивності; 3) креативності; 4) рефлексійності.

У тренінгу партнерської взаємодії наголошено на психогімнастичних вправах, які повинні створити такий рівень відкритості, відвертості, довіри, емоційної свободи, згуртованості, тобто сприяти генезі таких психостанів кожного учасника, які дозволили б успішно комунікувати, працювати, йти вперед. Вони – своєрідний місток для переходу до інших етапів тренінгу.

*Тренінг сензитивності* спрямований на створення відповідного емоційного тла за допомогою прийомів групової психотерапії, а також на розвиток психологічної чутливості учасників. Тренінг сензитивності – це синтез рольової гри і групової дискусії, він передбачає оптимізацію міжособистісного спілкування.

*Тренінг креативності* сприяє розвитку елементів, прийомів і навичок творчої комунікації з власним Я та з іншими учасниками Т-групи.

*Тренінг рефлексійності* спрямований на активізацію особистісних детермінант, формування позитивного самоствавлення, самопізнання, впевненості в собі, адекватного рівня особистісної рефлексії, розвиток індивідуальних характеристик і рис, що сприятимуть професійному та особистісному розвитку, зокрема оптимізують спілкування та взаємодію з населенням.

Результативність ГП КРТ більшою мірою залежить від дотримання в групі загальноприйнятих принципів, наполегливим модератором яких є керівник, тренер. Умілий керівник – той, хто вірить у здатність учасників групи самостійно впоратися зі складними тренінговими ситуаціями, які вони собі створюють [2].

Для досягнення позитивних особистісних змін, переформування відносин інколи потрібні потрясіння. Тому в навчально-тренувальній групі слід використовувати такі прийоми, як відкриття, обговорення поведінки учасників, елементи психодрами.

Актуальним є перенесення досвіду, набутого в групі, у реальне життя. К. Роджерс висунув гіпотезу про те, що, чим вищий статус і престиж людини у суспільстві, тим складніше їй вступати у відкриті психологічні відносини з іншими. Груповий досвід впливає на учасників так, що вони почуваються вільнішими у висловлюванні позитивних і негативних почуттів, починають установлювати з оточенням більш реальні стосунки замість того, щоб приховувати їх, поки вони не стануть вибуховими [3].

Враховуючи це, у системі генетично-психологічного медіально-рефлексійного тренінгу ми б надавали більшого значення *релаксодичному навчанню* всіх учасників, оскільки воно дуже ефективне в оптимізації навчального процесу.

Якщо передбачається використання прийомів саморегуляції, що в її основі, то релаксопедія сприяє міцному засвоєнню фактологічних знань, стимулює інтерес до виконавської дисципліни, регулює психічний стан учасників тренінгу і сприятливе психоемоційне тло та добрий настрій у процесі навчання.

Важливо, що активізація неусвідомлюваної сфери психіки учасників Т-групи у взаємозв'язку з усвідомлюваними сферами під час релаксопедичних занять позначається на створенні сприятливого психологічного клімату та максимальній мобілізації психічної діяльності.

Застосування прийомів педагогічного навіювання в релаксопедії ефективно впливає на емоції та психічний стани, зумовлює ефективне засвоєння дидактичного матеріалу.

Пропонована на початковому етапі інформація сприймається усвідомлено, з елементами аналізу, а потім засвоєння матеріалу триває в стані релаксації за пониженої критичності свідомості. Надалі ці знання відтворюються під час інтенсивного спілкування, стимулюючи творче мислення учасників.

У професійному житті поліцейського спілкування не є уособленим процесом або самостійною формою активності, а входить в індивідуальну чи групову практичну діяльність, котра не може ні виникати, ні відбуватися без інтенсивного та різнобічного спілкування. Тому є велика потреба у проведенні комунікативно-рефлексійного тренінгу для вирішення проблемних комунікативних ситуацій. Це – адекватний засіб формування рефлексивного середовища, що забезпечує цілісне самовизначення суб'єкта в ситуаціях невизначеності й передбачуваності.

Після завершення всіх циклів тренінгової програми в учасників ГП КРТ виробляється низка умінь, а саме: вступати у контакт; ставити запитання, вести розмову, стимулювати партнера до зміни його позиції, пропозицій, дослухатися і зрозуміти те, що мав на увазі партнер, сприймати те, що партнер не зміг висловити, натякнути партнерові, що його почули і зрозуміли, а отже – він потрібен і рецептований; здатність гальмувати емоційну напругу у бесіді чи суперечці і таким чином попереджувати психоемоційні та когнітивні конфлікти. До них можна додати ще багато інших просоціально-позитивних навичок, спроможних активізувати взаємодію.

**Висновки.** Отже, в результаті ГП КРТ корегується ставлення учасників до власного життєвого шляху, адже вони набувають навичок вольового рішучого вибору і прийняття рішень, мобілізації та самоорганізації, стають стійкішими до неприємностей, загроз, конфліктів;



оптимістично ставляться до реальностей у подоланні труднощів і перешкод. Тренінг культивує толерантність, гідність, взаємоповагу, оптимізм, допомагає здобути реальні навички активної перцептивно-комунікативної взаємодії, розкрити потенціали і перспективи власного розвитку як саморозвитку. Перспективою наших досліджень є безпосередній порівняльний аналіз результатів впровадження тренінгу у систему підготовки Нової поліції.

---

1. Вачков И. В. Введение в тренинговые технологии / И. В. Вачков // Психологическое сопровождение выбора профессии / под ред. Л. М. Митиной. – М.: Московский психолого-социальный институт, 1998. – С. 66–78.

2. Методика диагностики социально-психологической адаптации К. Роджерса, Р. Даймонда / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов // Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2002. – С. 193–197.

3. Основи практичної психології: підручник / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. – К.: Либідь, 1999. – 536 с.

4. Петровская Л. А. Компетентность в общении: социально-психологический тренинг / Л. А. Петровская. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.

**Ковальчук З. Я. Внедрение генетико-психологического коммуникативно-рефлексивного тренингового подхода в систему подготовки сотрудников полиции**

*Обосновано необходимость внедрения генетико-психологического коммуникативно-рефлексивного тренингового подхода в систему подготовки сотрудников полиции. Отмечено, что основными преимуществами тренинга является формирование целостной системы таких умений и навыков, как организации положительной межличностного взаимодействия в сообществе; усвоения новых знаний о будущей профессии, развитие умений и навыков выполнения различных видов педагогической деятельности в стандартных и нестандартно учебно-воспитательных ситуациях; привитие умений критического и творческого мышления при решении профессиональных задач; анализ и отбор педагогических действий в учебно-воспитательных ситуациях; формирование личностных суждений, оценок будущей профессии, а также навыков работы в команде.*

**Ключевые слова:** генетическая психология, саморазвитие, генетически психологический коммуникативно-рефлексивных тренинг, взаимодействие, личностные черты.

**Kovalchuk Z. Ya. Introduction of genetically-psychological training communicative and reflective approach in training police officers**

*The article substantiates the necessity of introducing genetically-psychological training communicative and reflective approach in training police*

officers. Notes that the main advantage of the training is to develop an integrated system of skills such as organization of positive interpersonal interaction in the community; assimilation of new knowledge about future profession, developing skills and abilities performing various kinds of educational activities in standard and nestereotypnyh educational situations; imparting of skills to think critically and creatively in solving professional problems; analysis and selection of educational activities in educational situations; the personality judgments, estimates of future profession; and skills in the team.

The main blocks developed communicative and reflective training, based on genetic and psychological conceptual approaches (development, self-improvement, as samopidsylennya amplification, etc.) and focused on qualitative intensification of positive interaction.

GPTCR as a unique way to «reprogram» existing in the individual model control their own behavior and activity is the synthesis of a methodical complex semantic components are: thematic discussion (dialogue, polylogue), lecture-seminar, group discussion, psycho games psihodramatichesky games and exercises, introspection, relaxation, psyhohimnastyka, auditory training, support art therapy methods and so on.

In terms of training play typical and crisis situations nominal (actual) interaction with the population of GPTCR, which should run in an atmosphere of responsible and frank interaction partner interactions, using communicative and perceptual means development exercises, games and more efficient forms of expression, is becoming and development of important traits like communicative, reflexivity, creativity, empathy, self-criticism and so on.

In the professional life of police communication is not embodied in any process or activity independent form and included in individual or group practice, which can neither arise nor place without intensive and versatile communication.

Therefore there is a great need for communicative and reflective training to address the problem of communicative situations.

This – adequate means of forming reflective environment, providing integrated self subject in situations of uncertainty and unpredictability. Upon completion of all cycles of the training program the participants GPTCR produced a number of skills, namely to enter into contact; ask questions, to talk, to stimulate partner to change his position, offers, listen and understand what is meant by a partner, accept that the partner could not express hint to your partner that he heard and understood, so – it needed and formulated; ability to inhibit emotional tension in conversation or argument and thus prevent psycho-emotional and cognitive conflicts. They can add many other positive prosotsialno skills, able to intensify interaction.

**Key words:** genetic psychology, self-improvement, genetic and psychological communicative and reflective training, interaction and personality traits.

Стаття надійшла 5 листопада 2015 р.